

OSMANLIDA HUZUR VE ADALETİN TEMEL TAŞI : " VAKIFLAR " ¹

Zafer ŞEN²

Vakıf bir kimsenin kendi mülkü olan belli ve dayanıklı malının menfaatini bir şarta bağlamadan müslüman veya zımmî fakirlere bırakmasıdır.Yani vakıf kurmak sevap alma niyetli bir iştir.Vakf yapana **vâkıf**, vakf edilen şeye **mevkuf** denir. Vakfı idare edene **mütevellî**, mütevellîyi kontrol edene **nâzır**, vakıf şartlarının yazılı olduğu belgeye de **vakfiye** denir. Vakfedilen mal, sahibinin mülkünden çıkar. Satılmaz, bağışlanmaz, miras bırakılmaz. Vakıf, dünyâda insanlara ihsân ve ikrâm etmek gayesiyle kurulur. Peygamberler döneminde ve islam peygamberi zamanında da vakıfların varlığı bilinmektedir.

Vakıflar, en büyük gelişmeyi Osmanlılar zamanında göstermiştir. **“İnsanların en hayırlısı, insanlara faydalı olanıdır” ;“İnsanoğlu öldüğü zaman, bütün amellerinin sevabı da sona erer. Şu üç şey bundan müstesnadır: Sadaka-i câriye,(vakıf) istifade edilen ilim, kendisine dua eden hayırlı evlat.”** hadîs-i şeriflerini rehber edinen Osmanlılar, her sahada olduğu gibi, bu sahada da muazzam ve kalıcı eserler meydana getirdiler.

Osmanlıda bilinen vakıflar cami,mescid,medrese,zaviye darülhadis,darüşşifa,tımarhane,kervansaray,su yolları, su kemerleri, çeşme ve sebiller, yollar, kaldırımlar, aşevleri,namazgah, kütüphane, dükkân, misafirhane, kuyular, çamaşırhane, han, hamam, bedesten, türbe, iskele, deniz feneri, ok ve güreş meydanları idi.

Bunların dışında esir ve köle âzâd etmek, fakirlere yakacak temin etmek, hizmetçilerin efendileri tarafından azarlanmaması için kırdıkları kâse ve kapların yerine yenilerini almak, gazilere at yetiştirmek, ağaç dikmek, borçtan hapse girenlerin borcunu ödemek, dağlara geçitler kurmak, öksüz kızlara çeyiz hazırlamak, borçluların borçlarını ödemek, dul kadınlara ve muhtaçlara yardım etmek, çocukları baharda açık havada gezdirmek, mekteb çocuklarına gıda ve yiyecek yardımı, fakirlerin ve kimsesizlerin cenazesini kaldırmak, bayramlarda çocukları ve kimsesizleri sevindirmek, kalelere, istihkâmlara veya donanmaya yardımda bulunmak, kış aylarında kuşların beslenmesi, hasta ve garîp leyleklerin bakımı ,koyun cinsinin ıslah edilmesi,çalışan kadınlara sütanne bulunması,hac yolunda parasız kalanlara para dağıtılması,cami türbe ve tarihi eserlerin

¹ 16.01.2013 tarihinde www.zafersen.com adlı Tarih Araştırmaları Sitesinde yayınlanmıştır.

² Araştırmacı, Tarihçi, Yazar

çevresinde oluşan ot ve yosunların temizlenmesi,ramazanda camilerde hurma ve zeytin dağıtılması,köy ihtiyarlarına elbiseler temin edilmesi,yüksek dağ ve geçitlerde kar ve tipiden korunmak için sığınak yapılması,hamalların sırtlarındaki yükleri üzerine koyup dinlendikten sonra kimsenin yardımına muhtaç olmaksızın sırtlanabilmeleri için mola taşları dikilmesi,yaz aylarında gölgelikler yapılması icap eden yerlere su küplerinin konulması ,sokakların aydınlatılması,kalelerin temizlenmesi,yetim ve fakir çocuklarının okutulması gibi pek çok maksatlarla çeşitli vakıflar kurulmuştur.

Osmanlı vakıflarında *din ve ırk farkı gözetmeksizin* bütün insanlığa hizmet anlayışı mevcut idi.

Osmanlılardaki vakıf kültürü ve anlayışı günümüz toplumlarının erişemediği bir sistem olarak değerlendirilmektedir.Yardım, şefkat,paylaşım ve sevgi hissinin ebedileşmesi arzusundan doğan vakıf müesseseleri sayesinde Osmanlı toplumu ve devleti yüzyıllarca huzur içinde varlığını devam ettirmiştir.

Sonuç olarak yüzyıllar boyunca İslâm ve Türk dünyasında *ictimai nizamın* korunmasına fertler arasında yardımlaşma ve dayanışma yolu ile karşılıklı sevgi bağının kurulmasına, başka bir ifade ile insanlığın dünyevî ve uhrevî saadetine hizmet eden birer sosyal kuruluş olarak önemli bir yer tutan vakıflar, Osmanlı devlet nizamının kurulmasında ve devam etmesinde temel faktörlerden olmuştur.

Vakıf ve vakıf kültürü konusunda eğitim öğretim kurumlarımızda derslerde vurgu artırılmalı,çağımız insanının paylaşma hisleri yeniden depreştirilmelidir.

Konu ile ilgili tarihten iki karşılaştırma :

- Ortaçağ **Fransa**'sında saray ve tiyatrolarda bile umumi helâların bulunmadığı bir zamanda, Su medeniyetinin başşehri **İstanbul**'da 1400'ün üzerine umumi helâ bulunuyordu.
- Yine aynı dönem **Avrupası**'nda akan su ile temizlenmenin bilinmeyip bir kaba doldurulan su ile tekrar tekrar el yüz yıkandığı bir dönemde; buna karşılık **Osmanlı** Şehirlerinin her biri sanat şaheserleri olan çeşmelerle donatılmış bulunuyordu.

